

צידה ביום טוב

תוספתא מסכת ביצה (יום טוב) (ליברמן) פרק ג הלכה א
ביברין של חיה ושל עופות ושל דגים אין צדין מהן ביום טוב ואין נותנין לפניהן מזונות אבל צדין
מהן מערב יום טוב ונותנין לפניהן מזונות רבן שמעון בן גמליאל אוי לא כל הביברים שוין זה הכלל
מחוסר צידה אסור שאין מחוסר צידה מותר

5

רש"י מסכת ביצה דף כג עמוד ב
אין צדין דגים - אף על גב דשחיטה ואפייה ובשול מאבות מלאכות הן, והותרו לצורך יום טוב -
טעמא משום דאי אפשר מערב יום טוב, דשחיטה - חייש למכמר בשרא, פן יתחמם ויסריח, אבל
צידה - אפשר לצודו מבעוד יום, ויניחנו במצודתו במים, ולא ימות ולמחר יטלהו.

תוספות מסכת ביצה דף ג עמוד א
וגם קשה לקמן (דף כג: ושם) תנן אין צדין דגים מן הביברין ביום טוב ואמאי הא אוכל נפש הוא
ואין לומר דכל דבר שיכול לעשותו מערב יום טוב אסור לעשותו ביום טוב עצמו כי לא אתעביד ליה
מערב יום טוב דהא אמרי' (לקמן כח:) הוא ולא מכשיריו פירוש אוכל נפש ולא מכשיריו כגון לתקן
שפוד רבי יהודה אומר לכם לכל צרכיכם והוא לבדו איצטריך לאסור מכשירין שאפשר לתקן מערב
יום טוב אלמא דוקא במכשירין יש חילוק בין אפשר לעשותן מערב יום טוב בין אי אפשר אבל באוכל
נפש כ"ע מודו דאפילו אפשר לעשותן מערב יום טוב מותר לעשותן ביום טוב וי"א **דלכך אין צדין**
שמא יצוד דגים טמאים שאינם צורך ולא נהירא דאם כן הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה דמותרת
על כן פירש רבינו נתנאל מקינו"ן דבירושלמי יש אך אשר יאכל לכל נפש וסמיך ליה ושמרתם את
המצות אותם מלאכות שמשמור ואילך הם מותרות דהיינו מלישה ואילך אבל שאר מלאכות
דמקודם לכן אסורין ועוד דבירושלמי יש מיעוט אחר אך שלא לקצור

10

15

20

מלחמת ה' מסכת ביצה דף יג עמוד ב
וכן מה שכתב רש"י ז"ל במשנתנו שהצידה אסורה מפני שאפשר לעשותה מערב יום טוב אינם
דברים נכונים **שאוכל נפש עצמו דבר תורה מותר לעשותו ביום טוב אף על פי שאפשר לעשותו מערב**
יום טוב ולא מחלקינן בהו אלא במכשירין לר' יהודה דכתיב הוא וכתוב לכם וכדברי ר' אליעזר אף
מכשירין מותרין אף על פי שאפשר לעשותן והרי מוליכין סכין אצל טבח ביום טוב ובשבת לענין
מילה אסור מפני שאפשר לעשותה מערב שבת וכן לענין שחיטת הפסח כדאיתא בדוכתא ומלח
במדוך של עץ נמי וכן מוריקא ובקיעת עצים אפילו בקופיץ כולם מלאכות גמורות הן וכנגדן בשבת
חייבין עליהן סקילה והתירו אותן ביום טוב אף על פי שאפשר לעשותן מבערב [יום טוב] ולא אסרום
אפי' מדבריהם כיון שדרך סעודה כך הוא לבקע ולדוך בכל יום והטריחו עליו בשינוי מועט משום
עובדין דחול מכל מקום למדנו לאוכל נפש שהוא מותר אף על פי שאפשר לעשותו דבר תורה ועוד
שהרבה פירות יש שבני יומן מעולין והצידה עצמה א"א לעשותה מבערב [יום טוב] ואם צד דגים מן
הים בערב יום טוב וחזר וצד ביום טוב זו צידה אחרת היא א"א לו לעשותה מבערב ומה יאמר רבינו
ז"ל למי שעלתה מצודתו ריקם בערב יום טוב ונזדמנו לו ביום טוב

25

30

אלא הווי יודעים שלא כל המלאכות הותרו ביום טוב אלא הכשר המאכלים לאכלן כגון אפייה ובשול
וכיוצא בהן אבל לצוד בעלי חיים שאינן ברשות אדם וכן לעקור דבר מגדולו כגון קצירה ותולדותיה
אלו וכיוצא בהן אסורין והן בכלל מלאכת עבודה אי נמי כמו שמפורש בירושלמי מניין שאין בוררין
ולא טוחנין ולא מרקדין ר' יוסי בשם ריש לקיש אך אשר יאכל לכל ינפש הוא לבדו יעשה לכם מן

35

ושמרתם את המצות כלומר מלישה ואילך למעט טחינה והרקדה וכל שכן קצירה ותלישה תני
חזקיה ופליג אך הוא לבדו הרי אלו מעוט מכאן שלא יקצור ושלא יטחון ושלא ירקוד ביום טוב פי
משמעות הן דורשין ולדברי הכל נתמעטו טחינה והרקדה **שלא התירה תורה ביום טוב אלא מלאכות** 40
של יומן כגון שחיטה אפייה ובשול אבל אלו תקון הן ודרך בני אדם לתקן מהם לימים הרבה אמרה
תורה יתקן כדרכו מחול ליום טוב שלא יתקן מיום טוב לימים הרבה של חול ואף על פי שמצינו
היתר במלאכות הללו טוחנין את הפלפלין בריחים שלהן וכל הנדוכין כדרכן נמי טחינה היא ונותנין
לתלויה ביום טוב והויא תולדה דבורר הנהו מלאכות דיום נינהו ומכל מקום נתמעטה קצירה
ותולדותיה כגון תולש פירות הנאכלים **שלא התירה תורה אלא להכשיר אוכלין שברשותו אבל** 45
לעקור דבר מגדולו לא ואפילו לפירות הנפגמים מיום לחבירו כגון תאנים ותותים וכל שכן צידת
בעלי חיים שהוא בכלל מלאכת עבודה וזהו טעם משנתינו דאין צדים דגי

רמב"ן ויקרא פרק כג

(ז) כל מלאכת עבודה - אפילו המלאכות החשובות לכם עבודה וצורך, שיש חסרון כיש בבטלה שלהן
כגון דבר האבד, כך הבנתי מת"כ (פרשה יב ח) דקתני יכול אף חולו של מועד יהא אסור במלאכת
עבודה וכו', לשון רש"י. ואיננו נכון כלל, כי מה טעם שיאמר הכתוב לא תעשה מלאכת דבר האבד,
ויבאו שאר המלאכות מק"ו, וא"כ ראוי שיאמר אף בשבת כן. ועוד שא"כ הרי חולו של מועד רמוז
בתורה שמותר בדבר האבד, והם אמרו (חגיגה יח א) לא מסרה הכתוב אלא לחכמים, שאין בתורה
רמז איזו מלאכה מותרת ואיזו מלאכה אסורה. ולשון "עבודה" כולל הוא כל המלאכות והשמושים,
עובד אדמתו ישבע לחם (משלי יב יא), ועבדך שש שנים (דברים טו יח), ועבדת את אויביך (שם כח
מח), ואינו משמש בשום מקום בדבר האבד בלבד שאם לא תעשה היום לא תעשה למחר.
אבל פירוש "מלאכת עבודה", כל מלאכה שאינה לצורך אוכל נפש, כענין שנאמר ששת ימים תעבוד
ועשית כל מלאכתך (שמות כ ט), ובכל עבודה בשדה (שם א יד), ונעבדתם ונזרעתם (יחזקאל לו ט),
וקין היה עובד אדמה (בראשית ד ב), **ומלאכה שהיא באוכל נפש היא מלאכת הנאה לא מלאכת** 60
עבודה. וזה מתבאר בתורה, כי בחג המצות שאמר תחילה (שמות יב טז) כל מלאכה לא יעשה בהם,
הוצרך לפרש אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם, ובשאר כל ימים טובים יקצר ויאמר כל
מלאכת עבודה לא תעשו, לאסור כל מלאכה שאינה אוכל נפש ולהודיע שאוכל נפש מותר בהן. ולא
יאמר הכתוב לעולם באחד מכל שאר ימים טובים "כל מלאכה" ולא יפרש בהם היתר אוכל נפש, כי
"מלאכת עבודה" ילמד על זה. אבל בפרשת כל הבכור (דברים טז ח) בחג המצות אמר, וביום השביעי
עצרת לה' אלהיך לא תעשה מלאכה. והטעם, מפני שכבר התיר בו בפירוש אוכל נפש ולא הוצרך
לאמר בו "כל מלאכת עבודה", והזכיר "מלאכה" סתם ולא אמר "כל מלאכה" כמו שנאמר בשבת
(לעיל פסוק ג) ויום הכפורים (להלן פסוק כח), הכונה לא תעשה מלאכה אשר הזהרתך עליה. **וכתב**
רבי חננאל, כל מלאכת עבודה, מגיד שאינו מתיר אלא במלאכת אוכל נפש כדכתיב בענין הזה
במקום אחר, וביום הראשון מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכה לא יעשה בהם, ומפני שמזכיר שם
"כל מלאכה" הוצרך לפרש אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם. **פירוש "מלאכת עבודה"** 70
מלאכה המשתמרת לעבודת קנין כגון זריעה וקצירה וחפירה וכיוצא בהם, אבל אוכל נפש אינה
מלאכת עבודה, זה לשונו: ...

ועם כל זה מצאתי קושיא על דברינו, מברייתא השנויה בספרי (פנחס קמז). כל מלאכת עבודה לא
תעשו (במדבר כח יח), מגיד שאסור בעשיית מלאכה, מנין להתיר בו אוכל נפש, נאמר כאן מקרא
קדש ונאמר להלן (שמות יב טז) מקרא קדש, מה להלן להתיר בו אוכל נפש אף כאן להתיר בו אוכל 75

נפש. ונראה לי כי "עבודה" אצל רבותינו ז"ל טורח ועמל שאדם עובד בו לאחר, מלשון עבודת עבד (ויקרא כה לט), עבד עבדים יהיה לאחיו (בראשית ט כה), עבדו את כדרלעומר (שם יד ד), וכן עבודת עבודה ועבודת משא (במדבר ד מז), עבודת כל טורח שבאהל ועבודת משא בכתף. ואם כן, היה באפשר שמלאכות קלות שאדם עושה להנאת עצמו מותרת ואף על פי שאינה אוכל נפש, ושיהיה אוכל נפש מרובה שהשמש עובד בו לרבו אסור. ועל כן שאל, מנין שההיתר הזה הוא באוכל נפש עד שנתיר כל אוכל נפש אפילו בטורח, ונאסור כל שאר המלאכות שאפילו הקלות שבהם מלאכת עבודה איקרו, תלמוד לומר מקרא קדש לגזירה שוה ששם באה כל מלאכה לאיסור וכל אוכל נפש להיתר. וראיתי במכילתא (בא ט) דתני אך אשר יאכל לכל נפש (שמות יב טז), כל אוכל נפש דוחה י"ט ואין כל עבודה דוחה י"ט. ויהא מקצת אוכל נפש דוחה שבת, והדין נותן, ומה אם במקום שאין כל עבודה דוחה י"ט כל אוכל נפש דוחה י"ט, מקום שמקצת עבודה דוחה שבת אינו דין שיהא מקצת אוכל נפש דוחה את השבת, תלמוד לומר אשר יאכל לכל נפש, מקצת עבודה דוחה את השבת ואין מקצת אוכל נפש דוחה את השבת. ופירוש מקצת עבודה, כגון חובת היום תמידין ומוספין, ואין כל עבודה דוחה י"ט נדרים ונדבות או עולת נדבה. אבל מקצת אוכל נפש לא נתברר לי פירוש, אלא שירמוז למה שאמרנו, שהבא בטורח גדול בדומה לעבודה יהיה בכלל איסור והבא בנקל כמנהגו של אדם לעצמו יהיה מותר. או מקצתו כדי חייו, וכולו תבשילין מרובין לתענוג. והכלל במלאכת עבודה שהוא להיתר אוכל נפש:

רמב"ן שמות פרק לה
 (ג) לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת - ענין הכתוב הזה ודאי לאסור בשבת גם מלאכת אוכל נפש, כי אמר כל העושה בו מלאכה יומת, ופירש שלא יבערו גם אש לאפות לחם ולבשל בשר כי האש צורך כל מאכל. והוצרך לומר כן מפני שלא אמר "העושה בו כל מלאכה" כאשר אמר בעשרת הדברות (לעיל כ י) לא תעשה כל מלאכה, ואמר מלאכה סתם, והיה אפשר שנוציא מן הכלל מלאכת אוכל נפש, כי כן נאמר בחג המצות (דברים טז ח) לא תעשה מלאכה ואין אוכל נפש בכללו, ולכך הזכיר בפירוש שאף אוכל נפש אסור בו:

חידושי הרא"ה ביצה כג, ב
 100
 אצל הנכון דודאי באוכל נפש מיעוט כתיב דכתיב אך, ומסתבר לפוס גמי דינן שגא החירה חורה אלא דברים שדרכו לעשותו ליומו אצל לא דברים שדרכו לעשותו לזמן מרובה, כגון קולר, ואפי"פ שיש חולש ליומיה ולשעתיה, כיון שרוב קלירה ותלישה לזמן מרובה אחר הרוב הוא ואסור, אצל עומן יש דברים הרבה שהעתיקה בהן זמן מרובה ויש דברים הרבה שהעתיקה בהן ניומו ולשעתו, וכן צורר וכן מרקד. וכן נראה שלא החירה חורה אלא דברים שהן עשויים ליומו שהן צרשותו שדרכו של אדם לסמוך ענין לסעודתו, בהן החירו, אצל דברים שאינן צרשותו והוא עושה מלאכה בספק שמא לא תעלה לו וגמאל מחעני, ואין זה בכלל אוכל נפש שתענוג בני אדם לסמוך על הספק, אף כאן שהוא חייב להתענג בו ולהרבות בשמחה לא החירה חורה אלא מה שצרשותו, וזו היא שיטת גמרתיו והוא דבר נאה ומתקבל, ומי"מ מן הירושלמי למדנו:

רמב"ם הלכות יום טוב פרק א
 הלכה ה
 כל מלאכה שאפשר לה ליעשות מערב יום טוב ולא יהיה בה הפסד ולא חסרון אם נעשית מבערב אסרו חכמים לעשות אותה ביום טוב אף על פי שהיא לצורך אכילה, ולמה אסרו דבר זה גזירה שמא 105

יניח אדם מלאכות שאפשר לעשותן מערב יום טוב ליום טוב ונמצא יום טוב כולו הולך בעשיית אותן מלאכות וימנע משמחת יום טוב ולא יהיה לו פנאי לאכול ולשתות. +/השגת הראב"ד/ וימנע משמחת יום טוב ולא יהיה לו פנאי לאכול ולשתות. א"א אין לזה טעם אלא מפני שהוא מכון מלאכתו ביום טוב ומרבה הטורח ליום קדש. +

הלכה ו 110

ומזה הטעם עצמו לא אסרו ההוצאה ביום טוב ואף על פי שכל הוצאה היא מלאכה שאפשר לעשותה מערב יום טוב ולמה לא אסרוה כדי להרבות בשמחת יום טוב ויוליך ויביא כל מה שירצה וישלים חפציו ולא יהיה כמי שידידו אסורות, אבל שאר מלאכות שאפשר לעשותן מערב יום טוב הואיל ויש בהן עסק אין עושין אותן ביום טוב.

הלכה ז 115

כיצד אין קוצרין ולא דשין ולא זורין ולא בוררין ולא טוחנין את החטים ולא מרקדין ביום טוב שכל אלו וכיוצא בהם אפשר לעשותן מערב יום טוב ואין בכך הפסד ולא חסרון.

הלכה ח

אבל לשין ואופין ושוחטין ומבשלין ביום טוב, שאם עשה אלו מבערב יש בכך הפסד או חסרון טעם, שאין לחם חם או תבשיל שבשל היום כלחם שנאפה מאמש וכתבשיל שנתבשל מאמש, ולא בשר שנשחט היום כבשר שנשחט מאמש, וכן כל כיוצא באלו, וכן מכשירי אוכל נפש שיש בהן חסרון אם נעשו מבערב עושין אותן ביום טוב, כגון שחיקת תבלין וכיוצא בהן. +/השגת הראב"ד/ ולא נזר ששחט היום כנזר ששחט מאמש וכן כל כיוצא בזה. א"א בכל אלה אין טעם למה אין תולשין ירק ואין מלקטין פירות מן האילן ביום טוב שהרי בני יומן יפין יותר, וזירושלמי (פ"א ה"י) סומך אותו על כך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם וסמך ליה ושמרתם את המזלות שהיא מלאכה בתלוש. +

125

רמב"ם הלכות יום טוב פרק ב

הלכה ז

דגים שבביברין גדולים וכן חיה ועוף שבביברין גדולים כל שהוא מחוסר צידה עד שאומרים הבא מצודה ונצודנו **הרי זה מוקצה** ואין צדין אותן ביום טוב ואם צד לא יאכלו, וכל שאינו צריך מצודה הרי זה מוכן וצדין אותן ביום טוב ואוכלין אותן, וכן חיה שקיננה בפרדס הסמוך לעיר ילדיה כשהן קטנים שאינן צריכין צידה אינם צריכים זימון מפני שדעתו עליהן. +/השגת הראב"ד/ דגים שנצביצים גדולים וכן חיה. א"א זה אינו נכון שהרי חיה ועוף שהתירו /ביצה/ (כד) אינו אלא צביצים קטנים ואפילו הכי דגים אין להם והטעם מפני שהם מכוסין מן העין. +

הלכה יז

דגים ועופות וחיה שהן מוקצה אין משקין אותן ביום טוב ואין נותנין לפנייהם מזונות שמא יבא ליקח מהן וכל שאסור לאכלו או להשתמש בו ביום טוב מפני שהוא מוקצה אסור לטלטלו.

135

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת ביצה פרק ג

[א] ביברין, בריכות מים. וביברין, גם בתים שמגדלין בהן בעלי חיים. וכל שאסור לאכלו ביום טוב מפני שהוא מוקצה אסור ליתן לפניו לאכול

רש"י מסכת שבת דף קו עמוד ב 140

ואין נותנין לפנייהן מזונות - כיון דהן מוקצה, לא מצי למטרח עלייהו.